כל זמן שאדם ממשמש בה מוצא בה תאנים אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם א"ר שמואל בר נחמני מאי דכתיב [1] אילת אהבים ויעלת חן וגו' למה נמשלו דברי תורה לאילת לומר לך [א] מה אילה רחמה צר וחביבה על [ב] בועלה כל שעה ושעה כשעה ראשונה אף דברי תורה חביבין על לומדיהן כל שעה ושעה כשעה ראשונה ויעלת חן שמעלת חן על לומדיה [1] דדיה ירווך בכל עת למה נמשלו דברי תורה כדד מה דד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם באהבתה תשגה תמיד כגון רבי [ג] (אליעזר) בן פדת אמרו עליו על רבי [ד] (אליעזר) שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון של ציפורי [ה] (תניא) א"ר יצחק בן אלעזר פעם אחת בא אדם ליטלו ומצא בו שרף תנא דבי רב ענן מאי דכתיב [2] רוכבי אתונות צחורות יושבי על מדין [והולכי על דרך שיחו] רוכבי אתונות אלו תלמידי חכמים שמהלכין מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד (בו) תורה צחורות שעושין אותה כצהרים יושבי על מדין שדנין דין אמת [ו] לאמיתו והולכי אלו בעלי מקרא על דרך אלו בעלי משנה שיחו אלו בעלי תלמוד שכל שיחתן דברי תורה [ז] אמר רב שיזבי משום רבי אלעזר בן עזריה מאי דכתיב [3] לא יחרוך רמיה צידו לא יחיה ולא יאריך ימים צייד הרמאי רב ששת אמר צייד הרמאי יחרוך כי אתא רב דימי אמר משל לצייד שצד צפרים אם ראשון ראשון משבר כנפיו משתמר ואם לאו אין משתמר אמר [ח] (רבה) אמר רב סחורה אמר רב הונא [ט] מאי דכתיב [4] הון מהבל ימעט וקובץ על יד ירבה אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות מתמעט ואם לאו קובץ על יד ירבה אמר [י] (רבה) ידעי רבנן להא מלתא ועברי עלה אמר רב נחמן בר יצחק אנא [כ] עבדתה ואיקיים בידאי: ת"ר כיצד סדר משנה משה למד מפי הגבורה נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו נסתלק אהרן וישב לשמאל משה נכנסו בניו ושנה להן משה פירקן נסתלקו בניו אלעזר ישב לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן רבי יהודה אומר לעולם אהרן לימין משה חוזר נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקן נסתלקו זקנים נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקן נמצאו ביד אהרן ארבעה ביד בניו שלשה וביד הזקנים שנים וביד כל העם אחד נסתלק משה ושנה להן אהרן פירקו נסתלק אהרן שנו להן בניו פירקן נסתלקו בניו שנו להן זקנים פירקן נמצא ביד הכל ארבעה מכאן א"ר אליעזר חייב אדם לשנות לתלמידו ארבעה פעמים וקל וחומר ומה אהרן שלמד מפי משה ומשה מפי הגבורה כך הדיוט מפי הדיוט על אחת כמה וכמה ר"ע אומר [א] מנין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו שנאמר [5] ולמדה את בני ישראל ומניין עד שתהא סדורה בפיהם שנאמר שימה בפיהם ומניין שחייב להראות לו פנים שנאמר [6] ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם [ל] (א) וליגמרו כולהו ממשה כדי לחלוק כבוד לאהרן ובניו וכבוד לזקנים וניעול אהרן וניגמר ממשה וליעיילו בניו וליגמרו מאהרן וליעיילו זקנים ולילפו מבניו וליזלו וליגמרינהו לכולהו ישראל כיון דמשה מפי הגבורה גמר מסתייעא מלתיה אמר מר רבי יהודה אומר לעולם אהרן לימין משה חוזר כמאן אזלא הא [מ] דתניא [ב] שלשה שהיו מהלכין בדרך הרב באמצע וגדול בימינו וקטן בשמאלו לימא רבי יהודה היא ולא רבנן אפילו תימא רבנן משום טירחא דאהרן רבי פרידא הוה ליה ההוא תלמידא דהוה תני ליה ארבע מאה זימני וגמר יומא חד בעיוה למלתא דמצוה תנא ליה ולא גמר א"ל האידנא מאי שנא א"ל מדההיא שעתא דא"ל למר איכא מילתא דמצוה אסחאי לדעתאי וכל שעתא אמינא השתא קאי מר השתא קאי מר א"ל הב דעתיך ואתני ליך הדר תנא ליה ד' מאה זימני [אחריני] נפקא בת קלא וא"ל ניחא ליך [נ] דליספו לך ד' מאה שני או דתיזכו את ודרך לעלמא דאתי אמר דניזכו אנא ודריי לעלמא דאתי אמר להן הקב"ה תנו לו זו וזו אמר רב חסדא [ס] אין תורה נקנית אלא בסימנין שנאמר שימה בפיהם אל תקרי שימה אלא סימנה שמעה רב תחליפא ממערבא אזל אמרה קמיה דר' אבהו אמר אתון מהתם מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה [7] הציבי לך ציונים שימי לך וגו' עשו ציונים לתורה ומאי משמע דהאי ציון לישנא דסימנא הוא דכתיב [8] וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון ר' [ע] אליעזר אמר מהכא [9] אמור לחכמה אחותי את ומודע לבינה תקרא [ג] עשה מודעים לתורה רבא אמר עשה מועדים לתורה

והיינו

כל זמן שממשמש בה מולא בה תאנים. שאינן מתבשלין בבת אחת אלא היום מעט ולמחר מעט וכל שעה ראוי לאכול מהן: **שמעלת חן על לומדיה.** שהכל מנשאין אותו ותורתו נותנת לו חן: **באהבתה תשגה תמיד.** בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה: **לא יחרוך.** נוטריקון דריש ליה לא יחיה ולא יאריך: **צייד רמאי.** שמרבה בגירסא ואינו מחזר עליה: **ורב ששת אמר.** אין זה רמאי אלא שוטה והקובץ על יד הוא הרמאי וערום בדבר והוא יחרוך כלומר יתקיים בידו כצייד הרמאי שמשבר גף ראשון ראשון כשהוא לוכדו שלא יברח הוא חורך עופות ואוכלן וקרא אתמוהי מתמה לא יחרוך לא יצלה ויאכל: **אנא עבדתה וקיימתיה.** לקבוץ על יד וחזרתי עליה עד שהחזקתי בה ואח"כ חזרתי ושמעתי אחרת: **כיצד סדר המשנה.** כיצד למדו ישראל תורה שבעל פה: **נכנס אהרן.** וישב לפני משה כדכתיב (ישעיה ל) והיו עיניך רואות את מוריך וכן כולם בשעת שמועתן (ב) כולן יושבין לפניו: **ישב לשמאל משה.** דתניא [פ] המהלך לימין רבו הרי זה בור וכ"ש יושב בזמן שאין שני לישב בשמאל: **ושנה להן פירקן.** אותו פרק עצמו ששנה לאהרן: **אהרן לימין משה חוזר.** אחרי ששמעו בניו ויש שני לישב בשמאל משה כבוד הוא לאהרן ולמשה להיות אהרן שהוא גדול בא ויושב בימין: **ומה אהרן ששמע ממשה כו'.** ומסתייעא מילתא להתקיים בלבו להבין מהר אפ"ה שמע ד' פעמים: **להראות לו פנים.** ללמדו לתת טעם בדבריו בכל אשר יוכל ולא יאמר כך שמעתי הבן אתה הטעם מעלמך וחבירו בפרק ראשון (דף יג:) שהיה אומר על טמא טהור ומראה לו פנים: **אשר תשים לפניהם.** ולא כתיב אשר תלמדם צריך אתה לסדר ולשום לפניהם טעם המיישב תלמודם: **וליעיילו כולן** (ג) **ברישא ולילפו ממשה.** ד' זימנין: **וליעיילו בניו ולילפו מאהרן.** ד' זימנין וכן כולן: **משום טרחא דאהרן.** דמתחילה דיחיד הוה לא סגי דלאו לשמאל יתיב וכי הדור עיילו אינך איכא טרחא לאוקומיה ולאהדוריה לימין (ד): **ד' מאה זמני.** כל פירקא מקמי דליגמר: **בעיוה.** לר' פרידא למלתא דמצוה (ה): **נפק בת קול ואמר.** לר' פרידא: **סימנין.** סימני השמועות זו אחר זו וסימני חכמים כדרך שיש בהש"ס (ו) ותשים [צ] גירסא דסמניה בפיהם: **עשו מועד לתורה.** קבעו עתים (ז) לתלמידיכם שידעו עת לבא ולשנות:

והיינו

תנו לו זו וזו. והא דאמר בפרק בתרא דמגילה (דף כז:) שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים אמר להן מעולם לא קדמני אדם לבית המדרש הא והא גרמא לו אי נמי באותה שעה לא ידע שאמר להן הקב"ה תנו לו זו וזו עד לאחר שחי ארבע מאות שנה:

[ק] **אם** היה בית אחד יוצא כמין פגום. נראה דפגום אחד נמי רואין כאילו היה פגום אחר כנגדו ומותחין חוט עליהן ולא שמותחו בחוט באלכסון מן הפגום עד ראש הא' של העיר דהא רחבה מן הצד האחד רואין אותה כאילו שוה ועגולה כאילו היתה מרובעת השתא פריך שפיר השתא פגום אחד כו':

עיר

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"ד מהלכות ת"ת הלכה ד טוש"ע יו"ד סי' רמו סעיף י:
ז ב מיי' פ"ו מהלכות ת"ת הלכה ה טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף יז:
ח ג טוש"ע א"ח סי' קנה סעיף א:

מוסף רש"י

באהבתה תשגה תמיד. לשון משגה כמשמעו, בעבור אהבתה תהיה שוגג בשאר עסקיך כי היא משמרת על שלך (משלי ה יט). **יחרוך.** נוטריקון יחיה ויאריך (ע"ז יט.). **צייד הרמאי.** שמרמה אנשים להראות כמה אני חכם להעמיד גירסות הרבה והוא משכח ומקצר ימיו דכתיב (דברים ל) כי הוא חייך ואורך ימיך (ע"ז יט.). **צייד הרמאי יחרוך.** בלשון איחרוכי איחריך (שבת כ:) כלומר יש לו עופות לחרוך ולאכול, כל מי שלומד וגורס מעט מעט ומחזר עליו פעמים הרבה עד שסגור בפיו ואח"כ חוזר ולומד תלמודו מתקיים, וקרא אתמוהי מתמה וכי לא יחרוך מי שבידו רמייה (ע"ז שם). **משבר כנפיו.** שלא יברח (שם). **חבילות.** דגרים הרבה יחד אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות ומשכח (שם). **על יד.** מעט (שם). **נסתלקו זקנים.** ישבו לצדדין (שמות לד לב). **שלשה שהיו מהלכין בדרך.** לא ילכו זה אחר זה אלא בשורה אחת, וכן מצינו במלאכי השרת מדכתיב (בראשית יח) שלשה נצבים עליו, מכלל שבשורה אחת הוו קיימי זה אצל זה, דאי זה אחר זה קיימי אין זה נצבים עליו אלא ראשון (יומא לז.).

רבינו חננאל

כל זמן שמ[מ]שמש בה מוצא בה תאנים טובות אף ד"ת כו'. כיוצא בו א"ר יוחנן אילת אהבים ויעלת חן וגו' באהבתה תשגה תמיד, כגון ר' אלעזר בן פדת שהיה עוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון, כלומר היתה דעתו בתורה ושכח סדינו בשוק. תנא בא אדם ליטלו מצא בו נחש שרף. **רוכבי אתונות צחורות** אלו ת"ח שעוסקין בתורה, ומבררין כצהרים. יושבי על מדין, שיושבין ודנין דין אמת לאמיתו. (כהולכי) [והולכי], אילו בעלי מקרא. דרך, אילו בעלי משנה. שיחו, שכל שיחתן דברי תורה. **כתיב** לא יחרך רמיה צידו, (כלומר אם לא יחרך כנפי העוף רמיה צידו), כלומר אם יחרך כנפי העוף רמיה צידו, יעופו ממנו. כך גם דברי תורה אם לא יחזיק בהם בטוב יעופו מידו לא יחיה ולא יאריך ימים. כיוצא בו, הון מהבל ימעט. אם משים אדם תורתו חבילות חבילות ימעט. ואם קובץ על יד ומחזיקים ירבה. א' רבא הא מילתא גמירי לה רבנן ועברי עלה. ת"ר כיצד סדר המשנה משה רבינו למד מפי הגבורה, בא אהרן שנה לו משה פירקו. נסתלק אהרן וישב לו משמאל משה. נכנסו בני אהרן שנה להן פרקו. נסתלקו אלעזר ישב לימין משה, איתמר ישב לשמאל אהרן, ר' יהודה או' אהרן לימין משה הוה חוזר [נכנסו זקינים שנה להם משה פרקן]. נכנסו כל העם שנה להן פירקן נמצא ביד אהרן ארבע. מיכן א"ר אלעזר בן עזריה חייב אדם לשנות לתלמידו ד' פעמים קל וחומר, ומה אהרן שלמד מפי משה ומשה למד מפי הגבורה

רבינו חננאל (המשך)

ד' פעמים, הלמד מהדיוט על אחת כמה וכמה. ר"ע אומר חייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמד שנא' ולמדה את בני ישראל. ומניין שחייב לסדרה בפיו שנא' שימה בפיהם. ומנין שחייב להראות לו פנים כדי לבוא בליבו שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. **אין תורה ניקנית אלא בסימנים.** שנאמר שימה בפיהם, סמנה בסימנין. כיוצא בו הציבי לך ציונים עשו ציונים לתורה. ר' אלעזר אומר ומודע לבינה תקרא, עשה מיודעין לתורה. רבא אמר עשה מודעין לתורה. ר' פרידא היה מתני ת' זימני לתלמידיה כו'. **תניא** כשמהלכין בדרך, באמצע מהלך הרב והגדול מימינו והקטן משמאלו. וכן מצינו במלאכים שבאו אל אברהם אבינו מיכאל באמצע גבריאל מימינו ורפאל משמאלו.

מסורת הש"ס

א) [יומא כט.], ב) [שם איתא בעלה], ג) [צ"ל אלעזר], ד) [צ"ל אלעזר], ה) [ליתא בילקוט וכן מוכרח], ו) [עי' תוס' שבת י. ד"ה דין], ז) ע"ז יט. ע"ש, ח) [צ"ל רבא], ט) [שם. ע"ש], י) [צ"ל רבא], כ) [צ"ל עבידתא עי' תוס' ע"ז יט. ד"ה אנא], ל) עיין בע"י ותמצא שם גי' שונות בזה הענין, מ) יומא לז. מס' ד"א פ"ד, נ) [צ"ל דליספוק], ס) [עי' שבת קד. סימנין עשה בתורה], ע) [צ"ל אלעזר], פ) [חולין לג.], צ) [צ"ל ותשים], ק) [שייך לדף נה.],

תורה אור השלם

1. אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן דַּדֶּיהָ יְרַוֻּךָ בְכָל עֵת בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגֶּה תָמִיד: משלי ה יט
2. רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת יֹשְׁבֵי עַל מִדִּין וְהֹלְכֵי עַל דֶּרֶךְ שִׂיחוּ: שופטים ה י
3. לֹא יַחֲרֹךְ רְמִיָּה צֵידוֹ וְהוֹן אָדָם יָקָר חָרוּץ: משלי יב כז
4. הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט וְקֹבֵץ עַל יָד יַרְבֶּה: משלי יג יא
5. וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: דברים לא יט
6. וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם: שמות כא א
7. הַצִּיבִי לָךְ צִיֻּנִים שִׂמִי לָךְ תַּמְרוּרִים שִׁתִי לִבֵּךְ לַמְסִלָּה דֶּרֶךְ הָלָכְתְּ שׁוּבִי בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל שֻׁבִי אֶל עָרַיִךְ אֵלֶּה: ירמיהו לא כ
8. וְעָבְרוּ הָעֹבְרִים בָּאָרֶץ וְרָאָה עֶצֶם אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוּן עַד קָבְרוּ אֹתוֹ הַמְקַבְּרִים אֶל גֵּיא הֲמוֹן גּוֹג: יחזקאל לט טו
9. אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ וּמֹדָע לַבִּינָה תִקְרָא: משלי ז ד

הגהות הב"ח

(א) גמ' אשר תשים לפניהם וליעיילו כולן ולילפו כולהו ממשה: **(ב)** רש"י ד"ה נכנס אהרן וכו' בשעת שמיעתן היו יושבין: **(ג)** ד"ה וליעיילו כולן. מרישא וישנה לכולן ארבע פעמים הס"ד ואח"כ מ"ה וליעול אהרן ולילף ממשה ד' זמנין וליעיילו בניו כצ"ל והוא ד"א: **(ד)** ד"ה משום טרחא וכו' לימין משה הס"ד: **(ה)** ד"ה בעיוה וכו' למלוה בשוקא הס"ד: **(ו)** ד"ה סימנין וכו' שיש בהש"ס הס"ד ואחר כך מ"ה שימה גירסא וסימניה בפיהם: **(ז)** ד"ה עשו וכו' עתים לתורה לתלמידיכם: